

Hallituksen esitys Eduskunnalle suostumuksen antamisesta Suomen Autokatsastus Oy:n osakkeista luopumiseksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että Eduskunta antaisi suostumuksensa siihen, että valtio voi luopua Suomen Autokatsastus Oy:n osakkeista kokonaan. Osakkeista luopuminen

voisi tapahtua osakepohjaisin osto- ja fuusioin, myynnein, strategis- ja strategisiin järjestelyin tai muin toimenpitein.

PERUSTELUT

1. Valtion omistajastrategian kehittäminen Suomen Autokatsastus Oy:ssä

1.1. Katsastus toimialana

Ajoneuvojen katsastustoiminta perustuu EU:n alueella direktiiveihin, joissa on määritelty velvollisuus järjestää katsastustoiminta kussakin maassa. Toiminnan yksityiskohtaisesta järjestämisestä kukin jäsenmaa voi vapaasti päättää, mutta minimiedellytyksenä on, että katsastustoiminta on vähintään viranomaisten kontrolloimaa. Esim. Englannissa ja Hollannissa katsastuksia voivat suorittaa tehtävään auktorisoidut korjaamot, kun taas Suomessa, Saksassa ja Espanjassa katsastusyritysten on oltava riippumattomia korjaamotoiminnasta. Ruotsissa, Tanskassa ja Belgiassa katsastus on monopolisoitu jonkun tahon hoidettavaksi. Suomessa katsastustehtävien hoitaminen perustuu Ajoneuvohallintokeskuksen myöntämään katsastusasemakohtaiseen toimilupaan. Ajoneuvohallintokeskus myös ohjeistaa alaa ja valvoo katsastusten laatutasoa. Suomessa ajoneuvot on rekisteröity ja katsastettu vuodesta 1922. Vuodesta 1968

lähtien toimintaa hoidettiin Autorekisterikeskuksessa. Autorekisterikeskuksesta tehtiin liikelaitos vuoden 1993 alussa. Liikelaitoskauden ensimmäisen vuoden ajan Autorekisterikeskuksella oli monopoliasema kaikilla toimialoillaan. Tammikuussa 1994 Autorekisterikeskuksen tärkein toimiala, ajoneuvojen katsastus, avattiin kilpailulle. Autorekisterikeskus yhtiöitettiin Suomen Autokatsastus Oy:ksi (SAUK) vuoden 1996 alussa luonnollisena jatkona liikelaitostamiselle ja kilpailun avaamiselle. Yhtiöittämistä perusteltiin sillä, että valtion kilpailutilanteessa harjoittamaa liiketoimintaa tulisi hoitaa yksityisten yritysten edellytyksin. Autorekisterikeskus harjoitti kilpailtua katsastustoimintaa ja hoiti samaan aikaan monopoliasemasta ajoneuvojen ja ajokorttien rekisteröintiä. Myös Euroopan unionin liittymissopimus edellytti kilpailuneutraliteetin toteuttamista. Yhtiötetyn liikelaitoksen viranomaistehtävät siirrettiin uuteen virastoon, Ajoneuvohallintokeskukseen. Ajoneuvojen rekisteröinti on ollut säänneltyä kilpailtua jo vuodesta 1989 alkaen. Kuitenkin vasta katsastuskilpailun alkaminen on merkinnyt todellisen

kilpailutilanteen kehittymistä myös rekisteröinteihin, koska rekisteröintitoimintaa hoidetaan toiminnallisten liittymäkohtien vuoksi lähes kaikilla katsastusasemilla. Rekisteröintiä hoitavat lisäksi myös vakuutusyhtiöt ja autoliikkeet.

Vuonna 1999 avattiin kilpailu kuljettajantutkintotoimintaan.

Ajoneuvohallintokeskus kilpailuttaa halukkaiden kesken määräaikaisen ja alueellisesti rajatun yksinoikeuden hoitaa kuljettajantutkintoja. Tarjouskilpailun voittanut hoitaa tutkintotoimintaa toimialueellaan yksin, ja saa tehtävistään korvauksen viranomaisilta sovittuina palvelumaksuina.

Suomen katsastusasemaverkko on hyvin peittävä. Kilpailun avaamisen myötä uusia asemia on perustettu erityisesti kaupunkeihin, mutta myös kokonaan uusille paikkakunnille, sekä paikkakunnille, joilla aiemmin toimi osa-aikainen asema. Vain muutamalla prosentilla autoilijoista on yli 30 kilometrin matka lähimmälle katsastusasemalle.

Suomen Autokatsastuksen kanssa kilpailevia katsastusyrittäjiä on tällä hetkellä Suomessa 59, joilla on yhteensä 66 katsastustoimipaikkaa. Kilpailijat ovat levittäytyneet kattavasti ympäri Suomen, Helsingistä Kemijärvelle. Kilpailijat ovat taustaltaan entisiä yrittäjiä lähteneitä Autorekisterikeskuksen tai SAUKin katsastusmiehiä, autokorjaamotaustaisia yrittäjiä tai muuten vain alalle tulleita yrittäjiä. Kansainvälisiä kilpailijoita Suomessa ei toistaiseksi toimi. Katsastuspalveluja tarjoavien kiinteiden katsastusasemien lukumäärä on kasvanut viimeisten seitsemän vuoden aikana lähes 150 %, mikä on merkinnyt katsastuspalvelujen saatavuuden olennaista parantumista. Suomen Autokatsastuksen valtakunnallinen markkinaosuus vuosikatsastuksissa oli viime vuonna 66 %. Markkinaosuuden uskotaan laskevan kovasta kilpailusta johtuen edelleen. Kilpailun avaaminen katsastustoiminnassa on synnyttänyt alalle toimivat markkinat, jossa valtion lainsäätäjän ja viranomaisen roolit korostuvat.

1.2. Suomen Autokatsastus Oy

Suomen Autokatsastus Oy on toiminut valtion sataprosenttisesti omistamana

osakeyhtiönä vuoden 1996 alusta lukien. Yhtiöittämisessä Suomen Autokatsastus Oy:lle luovutettiin valtion liikelaitoksena toimineen Autorekisterikeskuksen katsastusliiketoiminta ja muu siihen liittyvä toiminta¹. Autorekisterikeskus toimi uusimuotoisena valtion liikelaitoksena vuoden 1993 alusta. Sitä ennen autorekisterikeskus oli vuodesta 1968 alkaen valtion katsastus-, rekisteröinti- ja kuljettajantutkintotoiminnasta vastannut keskusvirasto.

Katsastustoiminnan kilpailun vapautuessa vuonna 1994 Autorekisterikeskus lähti monopoliasemasta kilpailuun aktiivisella puolustautumisstrategialla. Toimintojen sopeuttamisen sijaan se lähti etsimään tuotekehityksen avulla uusia, menetettyä katsastusliiketoimintaa korvaavia ja täydentäviä tuotteita. Näitä ovat mm. vakuutusten myynti ja autoohtoripalvelut. Katsastusten osalta todettiin mm., että katsastusaseman sijainti on asiakkaalle hyvin tärkeä valintakriteeri. Tämän vuoksi Suomen Autokatsastus on panostanut useiden vuosien ajan voimakkaasti asemaverkoston kehittämiseen. Suomen Autokatsastus Oy:n kiinteiden katsastusasemien lukumäärä on kasvanut vuoden 1995 lopun 78 asemasta nykyiseen 125 asemaan. Suurin muutosprosessi liittyi kuitenkin henkilöstön toimintatapojen muuttamiseen virkamiehistä asiakaspalvelijoiksi. Suomen Autokatsastus Oy onkin menestynyt hyvin viime vuosina tehdyissä palveluyritystutkimuksissa.

Suomen Autokatsastuksen toiminta-ajatuksena on tarjota asiakkaille autoihin liittyvää tietoa ja asiantuntemusta turvallisuutta ja ympäristönsuojelua edistäen. Konserni on ajoneuvojen katsastus-, kuntotarkastus- ja rekisteröintialoilla sekä kuljettajantutkintojen vastaanottotehtävissä johtavassa asemassa Suomessa. Yhtiön markkinaosuus oli viime vuonna 66 %. Kuljettajantutkintotoiminta avattiin kilpailulle vuonna 1999. Samana vuonna Suomen Autokatsastus Oy sai

¹

Yhtiöittämisvaiheessa ARK tuloutti taseestaan valtiolle 56 milj.mk. SAUK Oy:n aloittavaan taseeseen merkittiin 53 milj.mk:n velka valtiolle, jonka viimeisen erän SAUK viime vuoden lopussa maksoi etujassa takaisin valtiolle.

hoidettavakseen kuljettajantutkinnot kolmessatoista maakunnassa ja syksyllä 2001 päättyneessä uudessa tarjouskilpailussa yhtiö voitti tutkinnot järjestettäväkseen vuoden 2002 alusta kaikissa yhdeksässätoista maakunnassa. Nykyinen sopimus on voimassa vuoteen 2006 saakka. Tutkintotoiminta on Suomen Autokatsastus Oy:ssä eriytetty sataprosenttisesti omistetun Ajovarma Oy:n liiketoiminnaksi.

Suomen Autokatsastuksen liikevaihto oli viime vuonna 57,4 miljoonaa euroa, liikevoitto 4,9 miljoonaa euroa (8,6 %) ja tulos 3,3 miljoonaa euroa (5,8 %). Ajoneuvojen katsastus kattaa 77 % liikevaihdosta, ajoneuvojen rekisteröinnit 10 %, kuljettajantutkinnot 7 % ja liiketoimintaa tukevat palvelut kuten vakuutusten myynti, autothotori, secur-turvatuotteet ja laatuksentointi loput 6 %. Yhtiön omavaraisuusaste oli 77,2 % ja sijoitetun pääoma tuotto 14,9 %. Viime vuoden lopussa yhtiöllä oli henkilöstöä keskimäärin 1042. Katsastusasemia oli 151. Yhtiön substanssiarvo oli 31.12.2001 noin 34 miljoonaa euroa.

Suomen Autokatsastus Oy aloitti kansainvälisen liiketoiminnan Latviassa 1997, jonne perustettiin yhteisyritys SIA Scantest, josta Suomen Autokatsastus Oy omistaa nykyään 48 % ja joka toimii tällä hetkellä viidellä katsastusasemalla. Scantestin liikevaihto oli vuonna 2001 noin 0,6 miljoonaa euroa. Keväällä 2001 toteutettiin Pietarissa raskaan kaluston kuntotarkastuksia koskeva kokeilu yhdessä paikallisen yhteistyökumppanin kanssa. Jatkosuunnitelmia on myös valmistelussa. Lisäksi yhtiö perusti viime keväänä Puolaan tytäryhtiön nimeltä Autotest Polska. Autotest valmistele parhaillaan noin 20-25 katsastusaseman verkoston perustamista Puolaan. Myös muita kansainvälisiä hankkeita kartoitetaan.

Katsastustoiminnan kansainvälisille hankkeille on tyypillistä, että niiden markkinat ja riskinhallinta ovat asemakohtaisia. Markkinoille voidaan mennä tällöin ilman suuria kertariskejä. Investoinnit voidaan myös vetää tarvittaessa takaisin vaikuttamatta muiden asemien toimintaan. Riskit ovat kohtuulliset ja hyvin hallittavissa. Asteittain etenemällä paikalliset yhtiöt voivat rahoittaa investointinsa myös merkittävältä osin omalla kassavirrallaan, kuten Latviassa on tapahtunut.

1.3. Suomen Autokatsastuksen tulevaisuuden haasteet ja uusi strategia

Tulevaisuudessa haasteita katsastustoiminnalle tuo ajoneuvojen elektronisoituminen, joka muuttaa pitkällä tähtäimellä katsastuksen nykymuotoa. Tarve ja kyky kontrolloida ajoneuvon kuntoa, toimintaa ja turvallisuutta muuttuu. Myös katsastustiheys tulee uudelleenarvioitavaksi ja katsastustoiminnalta tullaan vaatimaan yhä parempaa yhteiskunnallista kustannustehokkuutta. EU:ssa on valmisteltavana mm. näihin kysymyksiin liittyvä selvitys. Näiden lisäksi Suomen autokanta on muihin länsimaihin verrattuna iäkäästä ja sen nuorentamiseen on ollut painetta turvallisuus- ja ympäristösyistä.

Kotimarkkinoilta ei löydy yhtiölle enää jatkossa riittävästi kasvumahdollisuuksia ja kilpailu vähentää markkinaosuutta edelleen. Kilpailun lisääntyminen katsastuksissa on merkinnyt sitä, että Suomen Autokatsastus on joutunut joillakin paikkakunnilla sopeuttamaan toimintaansa. Yhtiön jokaista katsastusasemaa arvioidaan itsenäisenä tulosityksikkönä, jonka on harjoitettava toimintaansa kannattavasti. Asemien tuloksia ei ristiinsubventoida.

Kasvun turvaamiseksi yhtiön strategiaa uudistettiin syksyn 2001 aikana. Uusi strategia perustuu kannattavan ydinliiketoiminnan harjoittamiseen (sis. ajoneuvojen tekniset tarkastukset, rekisteröinnit ja tutkinnot), liiketoiminnan kasvattamiseen kannattavasti ja kansainvälisen toiminnan lisäämiseen. Yhtiö tulee myös kehittämään edelleen kotimaan verkostoaan ja selvittämään ydinliiketoimintaan perustuvia uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Suomen Autokatsastus selvitti osana kotimaan strategiaansa myös yhteistyömahdollisuuksia KTM:n ohjaukseen kuuluvan teknistä tarkastuspalvelua tuottavan Inspecta Oy:n kanssa, mutta synergiaa yhtiöiden väliltä ei mm. erilaisesta asiakaspohjasta johtuen löytynyt.

Suomen Autokatsastuksen tavoitteena on tulevaisuudessakin tarjota palveluja maan laajuisesti. Mikäli yhtiön katsastusasemia joudutaan lopettamaan joiltain paikkakunnilta, tapahtuu se paikkakuntakohtaisen tiukan kilpailun vuoksi. Palvelutarjonta tulee säilymään

useimmilla paikkakunnilla kilpailusta johtuen, mutta katsastusasemien lukumäärä voi vähentyä. Suomen Autokatsastus etsii lopetusuhan alaisille katsastusasemille yrittäjävetoisia jatkajia. Alalletulokynnys on matala alhaisesta investointitarpeesta johtuen, joten myös uudet pienyrittäjät voivat korvata Autokatsastuksen lopettamia katsastusasemia. Liiketaloudellisesti näyttää selvältä, että tulevaisuudessakin katsastuspalveluja tullaan tarjoamaan Suomessa vähintään niillä paikkakunnilla kuin nykyisinkin.

Kansainvälistyminen tarjoaa Suomen Autokatsastuksen liiketoiminnan kasvulle hyvät mahdollisuudet. Katsastusmarkkinoiden kilpailu on vielä varsin kehittymätöntä ja kansainvälistymiseen liittyvät riskit pieniä. Koska liiketoiminta on hyvin paikallista, tärkeimmät menestystekijät katsastustoiminnalle ovat hyvä liikepaikka ja sujuva asiakaspalvelu. Suomen Autokatsastuksen tavoitteena on edetä kansainvälistymisessä riskit halliten ja osallistua ulkomailla katsastustoimintaan osakkuusyhtiöpohjaisen omistuksen kautta.

1.4. Valtion omistajastrategia

Liikenne- ja viestintäministeriö analysoi yhtiötä ja teetti sen seurauksena strategisen selvityksen Suomen Autokatsastuksesta kesällä 2000. Yhtiö käytti selvitystä apunaan uudistaessaan omaa strategiaansa vuoden 2001 aikana. Tavoitellessaan omistuksensa arvon kasvua valtion tulee osaltaan omistajana luoda kehittymisedellytyksiä yhtiölle. Terveellä liiketaloudellisella pohjalla harjoitettava liiketoiminta edellyttää, että yhtiö ei ylläpidä pitkällä tähtäimellä kannattamatonta liiketoimintaa.

Suomen Autokatsastus toimii kilpailuympäristössä, jossa menestymisen ehtoja ovat liiketaloudellisten periaatteiden noudattaminen ja riittävän kilpailukyvyyn ja kannattavuuden ylläpitäminen. Liiketoiminnan kannattavuus määriteltiin ensisijaisen tärkeäksi nykyisen hallituksen vuoden 1999 syyskuussa tekemässä omistajapolitiikan linjauksia koskevassa periaatepäätöksessä. Myös yhtiöiden kansainvälistymistä tuettiin. Valtiolla on Suomen Autokatsastuksessa pääasiassa sijoittajaintressi, yhtiö ei toteuta mitään valtion erityistehtävää.

Valtio omistaa Suomen Autokatsastuksen 100 %:sesti. Liiketoiminnan kannattavuuden säilyttäminen ja turvaaminen kilpaillulla toimialalla sekä kansainvälistymisessä eteneminen vaativat muun muassa, että valtio-omistajan puolella on riittävä valmius tehdä nopeasti ja joustavasti omistusjärjestelyjä, jotka ovat valtion omistamien yhtiöiden ja omistusten arvon kehityksen kannalta perusteltuja. Valmius tarkoittaa lähinnä sitä, että eduskunta on hyväksynyt etukäteen riittävät valtuudet ja samalla riittävän liikkumavaran valtioneuvoston toimenpiteille, joiden seurauksena valtion suora omistusosuus valtionyhtiöissä ja valtion osakkuusyhtiöissä voi alentua tiettyyn rajaan saakka. Valtuuden saaminen ei Suomen Autokatsastuksen osalta tarkoita sen välitöntä käyttämistä kokonaan, vaan omistusta vähennettäisiin asteittain. Tällöin valtuutta voitaisiin käyttää esimerkiksi haettaessa kumppania kasvustrategian tueksi.

Valtuuksien käytöllä pyritään yhtiöiden kehittämiseen, niiden kannattavuus- ja kilpailuedellytysten vahvistamiseen ja omistuksen arvon kasvattamiseen. Valtuuksilla luodaan mahdollisimman hyvät edellytykset valtion pragmaattisen omistajapolitiikan harjoittamiselle. Riittävät valtuudet antavat valtio-omistajalle mahdollisuuden tilanteen vaatiessa toimia markkinoilla tasavertaisesti muiden osapuolten kanssa ja ajaa valtion etua mahdollisimman tehokkaasti. Koska Suomen Autokatsastuksella ei ole enää olennaista strategista merkitystä valtiolle, toimivat markkinat ovat parantaneet palvelutasoa ja valtion rooli lainsäätäjänä ja viranomaisena korostuu, olisi perusteltua että valtio voisi luopua yhtiön omistuksesta kokonaan.

2. Eduskunnan suostumus

Edellä kuvattujen niin yhtiön omien kuin valtion pragmaattisen omistajapolitiikan tavoitteiden saavuttaminen edellyttää valtion osakasvallan käytöstä eräissä taloudellista toimintaa harjoittavissa osakeyhtiöissä annetun lain (740/91) 5 §:n mukaisesti Eduskunnan suostumusta sille, että valtio voi tarvittaessa vähentää omistusosuuttaan Suomen Autokatsastus Oy:ssä. Tämä ei välttämättä merkitsisi valtuuden nopeaa käyttöä, vaan toimialan, sen regulaatioympäristön ja osakkeen arvon

kehitykseen perustuvaa mahdollisuutta etenemiseen. Valtuus antaisi myös mahdollisuuden erilaisiin strategisiin järjestelyihin, mikäli se valtion tavoitteiden kannalta olisi perusteltua. Kyetäkseen reagoimaan omistuksensa arvoa turvaavalla tavalla, valtioneuvostolla on oltava

käytössään nykyistä laajempi myyntivaltuus valtion omistusosuutta koskien.

Edellä lausutun perusteella ehdotetaan, että Eduskunta päättäisi antaa suostumuksensa sille, että valtio voi luopua omistamistaan Suomen Autokatsastus Oy:n osakkeista kokonaan.

Helsingissä 14 päivänä maaliskuuta 2002

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Liikenne- ja viestintäministeri *Kimmo Sasi*